

การขูดรีดในระบบทุนนิยม

และสังคมนิยม*

๑๖.

5.3 (พ.พ.-พ.ค.19)

๑. อะไรคือการขูดรีดในทัศนะของนักเศรษฐศาสตร์

มาร์กซ์เป็นนักสังคมศาสตร์คนแรกที่วิเคราะห์การขูดรีดของชนชั้นนายทุนด้วยวิธีการที่เป็นวิทยาศาสตร์ เดิมทีเคยบรรดานักสังคมศาสตร์ทางยุโรปต่างพยายามวิเคราะห์สภาพสังคมโดยเน้นหนักไปในทางที่จะแสวงหาดุลยภาพซึ่งเป็นภาวะที่สังคมมีแต่ความสงบเรียบร้อย ปราศจากการเปลี่ยนแปลงและการขัดแย้งใดๆ มาร์กซ์จึงเป็นคนแรกที่ชี้ให้เห็นว่า วิธีการของนักสังคมศาสตร์เหล่านั้น ไม่เพียงพอที่จะนำมาอธิบายและช่วยแก้ปัญหาที่แท้จริงของสังคม

ต่อมานักเศรษฐศาสตร์ฝ่ายทุนนิยมก็เริ่มสนใจกับปัญหาการขูดรีดและบุคคลแรกที่นำเอาแนวความคิดเรื่อง “การขูดรีด” มาวิเคราะห์อย่างชัดเจนโดยใช้ทฤษฎีเศรษฐศาสตร์แบบทุนนิยม ก็คือนางโจน โรบินสัน แห่งมหาวิทยาลัยเคมบริดจ์^๑

การขูดรีด (exploitation) ตามทฤษฎีของนางโรบินสัน จะเกิดขึ้นเสมอถ้าปัจจัยการผลิต (ไม่ว่าจะเป็นคนงาน ทุน ที่ดิน หรือผู้ประกอบการ) ได้รับผลตอบแทนน้อยกว่ามูลค่าของสินค้าที่ตนมีส่วนผลิตขึ้นมา^๒

สาเหตุสำคัญที่เกิดการขูดรีดขึ้นในระบบทุนนิยมมี ๓ สาเหตุ คือ (๑) ผู้ผลิตมีอำนาจผูกขาดในการขายสินค้าของตน ทั้ง ๆ ที่ผู้ผลิตผู้นั้นอาจจะต้องแข่งขันกับผู้ผลิตรายอื่น ๆ ในการว่าจ้างคนงาน (๒) ผู้ผลิตมีอำนาจผูกขาดในการจ้างคนงาน ในขณะที่ตนอาจจะมีอำนาจในการกำหนด

* ผู้เขียนขอขอบคุณนายทวี หมั่นนิกัร ที่กรุณาวิจารณ์ข้อความบางตอน กับขอบคุณนายอัมมาร์ สยามวาลา ซึ่งให้แนวคิดในตอนต้นที่ ๕ ไว้ตรงกับที่ผู้เขียนคิดไว้

๑. J. Robinson, *The Economics of Imperfect Competition*, (Edinburg : Macmillan, 1969), Chap. 25, 26.

๒. A. C. Pigou, *Economics of Welfare*, p. 549.

ราคาสินค้าเลย (๓) ผู้ผลิตผูกขาดทั้งในตลาดสินค้าและตลาดปัจจัย ฉะนั้นจะเห็นได้ว่าในทัศนะของนักเศรษฐศาสตร์ค่ายทุนนิยม ตราบใดก็ตามที่ตลาดมีการแข่งขันอย่างสมบูรณ์คนงานจะไม่มีวันถูกขูดรีด ถึงแม้ว่าในตลาดบางตลาดคนงานจะได้รับค่าจ้างต่ำมาก (ซึ่งในบางกรณีอาจต่ำจนกระทั่งไม่พอยั้มแต่การประท้วงชีพ) ^{๕๕๔} ทงนั้ก็เพราะว่าตลาดเหล่านั้นมีคนงานจำนวนมากแย่งกันทำงาน ดังนั้นกฎแห่งปริมาณและชีพหลายย่อมกำหนดอัตราค่าจ้างในระดับต่ำ เพราะค่าจ้าง ณ ระดับนี้เท่านั้นที่จะทำให้นายจ้างยอมจ้างคนงานทุกคน มิฉะนั้นแล้วนายจ้างก็จะหันไปใช้ปัจจัยอื่น ๆ แทน

โดยปกติในตลาดแข่งขันสมบูรณ์ ของพวกนักเศรษฐศาสตร์สำนักคลาสสิก (พ.ศ. ๒๓๑๘-๒๔๑๓) และสำนักนีโอคลาสสิก (ปลายคริสต์ศตวรรษที่ ๑๙) คนงานย่อมได้รับค่าจ้างเต็มตามมูลค่าของผลผลิตซึ่งตนสร้างขึ้น เพราะถ้าเมื่อใดก็ตามที่นายจ้างจ่ายค่าจ้างให้แก่คนงานน้อยกว่ามูลค่าของสินค้าที่คนงานสามารถผลิตขึ้นมาได้ นายจ้าง (ในทัศนะของนักเศรษฐศาสตร์ทุนนิยม) ย่อมต้องจ้างคนงานเพิ่มขึ้นอีกจนกว่าค่าจ้างจะเท่ากับประสิทธิภาพของคนงาน เพราะการจ้างคนงานเพิ่มจะทำให้ตนได้รับกำไรสูงขึ้นอีก เนื่องจากต้นทุนเพิ่มขึ้น (เมื่อจ้างคนงานเพิ่มขึ้นอีก) ยิ่งต่ำกว่ารายได้ที่ตนจะได้รับเพิ่มขึ้นจากการจ้างคนงานเพิ่มขึ้นอีก ๑ คน

แต่ถ้าผู้ผลิตมีอำนาจผูกขาดในการขายสินค้า คนงานย่อมได้รับค่าจ้างต่ำกว่ามูลค่าของผลผลิตซึ่งตนสร้างขึ้นมา ^{๕๕๕} ทงนั้ก็เพราะการกำหนดอัตราค่าจ้างในกรณีนี้ ผู้ผลิตจะคิดจากรายได้ ^{๕๕๖} ส่วนเพิ่ม อันเนื่องมาจากการจ้างคนงานเพิ่มหนึ่งคน แทนที่จะคิดจากรายได้เฉลี่ย (หรือราคาสินค้าที่ตนขาย) ทำให้อัตราค่าจ้างต่ำกว่ามูลค่าของผลผลิตที่คนงานสร้างขึ้นมา เพราะมูลค่าของผลผลิตที่คนงานรังสรรค์ขึ้นมา คือจำนวนสินค้าที่คนงานผลิตได้ คูณด้วยราคาสินค้า แต่นายจ้างจ่ายค่าจ้างให้เพียงจำนวนสินค้าที่คนงานผลิตได้คูณด้วยรายได้ ^{๕๕๗} ส่วนเพิ่ม ของนายจ้าง เมื่อเกิดการกดขี่เช่นนี้ ทางแก้ไขดูเหมือนจะมีคณามาก เพราะถ้ารัฐออกกฎหมายประกันอัตราค่าจ้างขั้นต่ำ หรือสมาคมลูกจ้างรวมตัวกันเรียกค่าจ้างสูงขึ้น นายจ้างย่อมลดการจ้างคนงานลง เพื่อให้ตนยังคงได้กำไรสูงสุดอย่างเดิม วิธีที่พอจะแก้ปัญหาได้ก็คือ การกำหนดราคาสินค้าให้อยู่ในระดับที่ผู้ผูกขาดจะต้องขายสินค้าในจำนวนเดียวกับผู้ผลิตที่อยู่ในตลาดแข่งขัน ^{๕๕๘} วิธินี้เหมือนกันเป็นเรื่องที่เป็นไปได้ยากมากในทางปฏิบัติ เพราะประเทศไทยเรายังไม่เคยเห็นตัวอย่างที่รัฐสามารถกำหนดราคาสินค้าของผู้ผูกขาดให้อยู่ในระดับที่ราคาเท่ากับต้นทุนต่อหน่วยเลย

๓. Robinson, อ้างแล้ว, หน้า ๒๘๔ ผู้สนใจเรื่องวิธีการจัดการขูดรีดจะหาอ่านได้จากหนังสือทฤษฎีราคาทั่วไปในบทที่ว่าด้วยตลาดปัจจัย

สาเหตุประการที่สองซึ่งทำให้การขู่วิศยคนงานเกิดจากการที่ผู้ผลิตมีอำนาจในการจ้างคนงาน เพราะจำนวนนายจ้างมีน้อยรายแต่จำนวนคนงานมีมาก หรืออาจเกิดจากลักษณะงานบางประเภทต้องการความชำนาญเฉพาะอย่าง ในกรณีนี้คนงานก็จะได้รับค่าจ้างต่ำกว่ามูลค่าของผลผลิตที่ตนรังสรรค์ขึ้น เพราะนายจ้างกำหนดค่าจ้างในอัตราที่ต่ำกว่าต้นทุนต่อหน่วยที่ตนเสียไปในการจ้างคนงานเพิ่มอีกหนึ่งคน แทนที่จะจ่ายค่าจ้างให้เท่ากับต้นทุนที่ตนต้องเสียเพิ่มเมื่อนายจ้างคนงานเพิ่มขึ้นหนึ่งคน การขู่วิศยแบบที่สองนี้สามารถกำจัดให้หมดหรือน้อยลงได้ โดยอาศัยกฎหมายค่าจ้างขั้นต่ำ หรือการรวมตัวกันของคนงานเพื่อต่อรองกับนายจ้าง

สาเหตุประการที่สามนั้นเกิดจากการผูกขาดทั้งในตลาดปัจจัยและตลาดสินค้า ทำให้อัตราการขู่วิศยสูงมาก และทางแก้ไขดูเหมือนจะแก้ไขได้เฉพาะการกำจัดการขู่วิศยส่วนที่เกิดจากการผูกขาดในตลาดปัจจัยเท่านั้น

ตัวอย่างของการกตัญญูขู่วิศยในประเทศไทยจะพบเห็นทั่วไปในตลาดการจ้างแรงงานซึ่งผลงานของนายไทรรงค์ สุวรรณศิริ^๔ ย่อมเป็นประจักษ์พยานที่ชัดที่สุด กล่าวคือ อุตสาหกรรมส่วนใหญ่ในประเทศไทย (สองในสาม) มีกำไรสูงกว่าร้อยละ ๑๐๐ ซึ่งถ้าคิดเฉลี่ยทั่วประเทศแล้วกำไรเบื้องต้นของอุตสาหกรรมทั้งหมดจะตกประมาณ ๑๑๗% นอกจากนั้นจากการคำนวณหาเส้นการผลิตโดยใช้วิธีการของค็อบบ์ดักลาส นายไทรรงค์ ยังสรุปอีกว่า

“เงินค่าจ้างกรรมกรทั้งหมดนั้นมีเพียง ๕.๒๓% ของมูลค่าของผลิตผลทางอุตสาหกรรมเท่านั้น ในขณะที่กรรมกรมีส่วนสร้างมูลค่าถึง ๑๓ บาท ในมูลค่า ๑๐๐ บาทของผลผลิตตามทฤษฎีทุนนิยมนี้ นายทุนต้องจ่ายให้กรรมกรถึง ๑๓ บาทในการผลิตสินค้าขึ้นมา ๑๐๐ บาท แต่เมื่อเรากำลึงจ่ายเขาเพียง ๕.๒๓ บาทเช่นนั้น ที่หายไปอีกประมาณ ๘ บาทนั้น เป็นการ เบียดบัง เอาสิ่งซึ่งควรเป็นของกรรมกรโดย ขอบธรรม ตามทฤษฎีทุนนิยมไปอย่างขาดมนุษยธรรม ถ้าอยากจะให้ประเทศอยู่ในระบบทุนนิยม จึงควรจะเป็นพวกทุนนิยมที่ดี มิใช่พวกทุนนิยมที่เลว มีการเอารัดเอาเปรียบอย่างขาดมนุษยธรรมเช่นในปัจจุบัน”^๕

๔. ไทรรงค์ สุวรรณศิริ “การกำหนดอัตราค่าจ้างขั้นต่ำทั่วประเทศและผลทางเศรษฐกิจ” วารสารธรรมศาสตร์ (พฤษภาคม ๒๕๑๘) หน้า ๑-๔๗ อัตรากำไรจากผลการวิจัยครั้งนี้ค่อนข้างสูง เพราะในการกิตติอัตรากำไรนั้น นายไทรรงค์ก็คิดจาก ทุนดำเนินการแรกเริ่ม

๕. ไทรรงค์, อ้างแล้ว, หน้า ๒๓ และ ๔๖-๔๗ (ส่วนที่ขีดเส้นใต้เป็นของผู้เขียนเอง)

กฎหมายประกันอัตราค่าจ้างขั้นต่ำ (วันละ ๒๕ บาท ในเขตกรุงเทพฯ) ที่ประกาศใช้ไป แล้ว ก็ยังมีได้ทำให้อัตราการขูดรีดของนายทุนหมดไป เพราะจากการคำนวณ นายไตรรงค์ พบว่า เฉพาะในเขตกรุงเทพฯ นั้น คนงานควรจะรับค่าจ้างอย่างน้อยวันละ ๓๑.๙๖ บาท

ตัวอย่างการกดขี่ขูดรีดในประเทศไทยตามความหมายของนักเศรษฐศาสตร์ค่ายทุนนิยมยังมีอีกมากมาย เช่น การที่พ่อค้าคนกลาง (หัวหน้าโควต้า) กดราคารับซื้ออ้อย ราคาไข่ไก่ ราคา ยางดิบ หรือแม้กระทั่งราคายางพารา^๖ ทั้งนี้เพราะกสิกรไม่มี (หรือมีน้อย) ทางเลือกหรือช่องทางที่จะนำผลผลิตของตนไปขายให้คนกลางคนอื่น ๆ กรณีของอ้อยเป็นการขูดรีดซึ่งค่อนข้างจะทารุณที่สุด เพราะชาวไร่ได้ประโยชน์จากคนกลางน้อยที่สุดเมื่อเปรียบเทียบกับประโยชน์ที่กสิกรอื่น ๆ เช่น ชาวสวนยางและชาวไร่ยาสูบได้รับจากคนกลาง

ตลาดที่ดินเป็นนอกตลาดหนึ่งซึ่งมีการขูดรีด ตัวอย่างเช่น แสงลอยสำหรับขายอาหารจำพวก ก๋วยเตี๋ยว ข้าว และขนมต่างๆ ที่ตลาดนนทบุรี ตลาดแห่งนี้เป็นของเทศบาลเมืองนนทบุรี แต่เมื่อ ปลุกเสร็จก็มีการประมูลทั่วไป ผู้ที่ประมูลได้คือนายทุนผู้ที่มีทรัพย์สิน เพียงไม่กี่ราย บุคคลเหล่านี้ได้ มาตั้งร้านขายของตัวเอง แต่นำไปให้บรรดาพ่อค้าแม่ค้ารายเล็ก ๆ ซึ่งไม่มีเงินทุนมาแข่งขันในการ ประมูล เข้าไปในราคาแพงลิบซึ่งจะขับเอากำไรส่วนเกินทั้งหมดไปจากพ่อค้าแม่ค้า เหลือไว้แค่ราย ได้ที่พอเลี้ยงชีพตนเอง หรือในท้องที่บางแห่งซึ่งชาวนาต้องเสียค่าเช่าที่ดินเป็นข้าวถึงครึ่งหนึ่งของผล ผลิตที่ทำได้ ตัวอย่างเหล่านี้แสดงให้เห็นว่าการขูดรีดเกิดจากอำนาจการผูกขาดทั้งในตลาดปัจจัย และตลาดสินค้า

แม้กระทั่งในการที่ชาวนาจะนำข้าวมาจ้างโรงสีให้สีข้าวเปลือกของตนเพื่อนำไปบริโภค เอง ชาวนายังถูกขูดรีด จากการสำรวจของคณะเศรษฐศาสตร์และบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยเกษตร ศาสตร์ ระหว่างเดือนเมษายน-พฤษภาคม ๒๕๑๘ ในเขตจังหวัดอยุธยา พิจิตร แพร่ ชัยภูมิ ร้อยเอ็ด พบว่า

(๑) ในปัจจุบันจำนวนโรงสีเล็ก^๗ ได้เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว จนเป็นคู่แข่งที่น่ากลัวของ โรงสีขนาดใหญ่ โรงสีเล็กเหล่านี้มักทำหน้าที่รับจ้างสี ฉะนั้นโรงสีใหญ่ซึ่งเดิมเคยทำหน้าที่รับ จ้างสีและซื้อข้าวเปลือกมาสีขายตัวเอง ต้องเปลี่ยนมาเป็นการซื้อข้าวเปลือกมาสีขายเพียงอย่างเดียว เพราะไม่สามารถแข่งขันกับโรงสีเล็กได้ เดิมโรงสีใหญ่มักจะคิดค่าจ้างสีเป็นเงินหรือหักเอารำจาก

๖. อัมมาร สยามวาลา, “พ่อค้าคนกลางกับกสิกร” เอกสารประกอบคำบรรยายวิชาเศรษฐกิจการเกษตร และการ สัมมนาของสมาคมสังคมศาสตร์ปริทัศน์ พฤษภาคม ๒๕๑๘, เอกสารโรเนียว

๗. ศัพท์ทางราชการเรียกว่าโรงสีเศรษฐกิจ หมายถึงโรงสีที่แยกแกลบแยกรำได้ แต่มีกำลังสีได้ไม่เกิน ๑๐ เกวียนข้าวเปลือกต่อ ๒๔ ชั่วโมง และใช้เครื่องผูกขนาด ๑๖ แรงม้า

ขานาไว้ง แต่สำหรับโรงสีเล็กในเวลา^๕ ซึ่งได้เปรียบโรงสีใหญ่ตรงที่ตงอยู่ในหมู่บ้านต่าง ๆ คิดค่าจ้างสีในรูปของปลายข้าว รำ และแกลบทั้งหมด ซึ่งถ้าลองเปรียบเทียบตัวเลขดูแล้วปรากฏว่า ค่าจ้างสีของโรงสีเล็กแพงกว่าโรงสีใหญ่มาก ถึงแม้ว่าการไปสีโรงสีใหญ่จะต้องบวกค่าขนส่งเข้าไป ด้วยก็ตาม

(๒) ในบางหมู่บ้านเช่นหมู่บ้านในเขตตำบลหนองไผ่ (อำเภอเมืองชัยภูมิ) ตำบลบ้านฆาม ตำบลหนองบัวใหญ่ (อำเภอจัตุรัส ชัยภูมิ) ซึ่งเป็นตำบลที่มีโรงสีน้อยมาก ปรากฏว่าเจ้าของโรงสี เล็กนอกจากจะเรียกเอาปลายข้าว รำ และแกลบจากขานาผู้มาจ้างสีแล้ว ยังคิดค่าจ้างสีอีกหาบละ ๐.๒๕-๐.๕๐ บาท^๖ ในขณะที่หมู่บ้านซึ่งมีโรงสีเล็กจำนวนมากเช่น ตำบลลูกน้ำใส (อำเภอ จัตุรัส) ตำบลหนองม่วงไข่ (จังหวัดแพร่) ตำบลหัวตง (จังหวัดพิจิตร) คิดค่าจ้างสีเพียงปลายข้าว รำ และแกลบเท่านั้น นี่แสดงให้เห็นว่าอำนาจการผูกขาดก่อให้เกิดการขูดรีด โดยเฉพาะในท้องที่ ซึ่งทางคมนาคมไม่สะดวก โอกาสแห่งการขูดรีดย่อมเพิ่มขึ้นเป็นเงาตามตัว

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าเจ้าของโรงสีเล็กจะเป็นผู้ขูดรีดขานา แต่ก็มิได้แปลว่าเจ้าของโรงสี เล็กจะร่ำรวยขึ้นมาได้ เพราะหลักฐานต่าง ๆ ปรากฏว่าเจ้าของโรงสีเล็กเองก็แทบจะต้องขาดทุน เกือบทุกปี ^{๕๕} ทั้งนี้เพราะเจ้าของโรงสีเล็กเองก็ถูกขูดรีดอีกทอดหนึ่งจากบรรดานายทุนใหญ่ในเมือง (ซึ่งก็คือบรรดาเจ้าของโรงงานประกอบและจำหน่ายเครื่องสีข้าว) เข้าทำนองปลาใหญ่กินปลาเล็ก นายทุนใหญ่ขูดรีดนายทุนเล็ก

ฉะนั้นในตอนที่สองจะเป็นทฤษฎีการขูดรีดของคาร์ล มาร์กซ์ ซึ่งถือว่าเป็นทฤษฎีสำคัญ ในหนังสือ *Capital* ของเขา ในตอนที่สาม บทความนี้จะชี้ให้เห็นความแตกต่างระหว่างทฤษฎี การขูดรีดทั้งสอง และในตอนที่สองจะกล่าวถึงลักษณะการขูดรีดแบบอื่น ๆ ที่มีอยู่ในประเทศทุนนิยม ด้อยพัฒนาอย่างเช่นในประเทศไทย ลักษณะการขูดรีดดังกล่าวไม่ปรากฏอยู่ในทฤษฎีเศรษฐศาสตร์ ของฝ่ายตะวันตก ส่วนตอนสุดท้ายจะเป็นบทสรุป

๒. การขูดรีดในทัศนะของมาร์กซ์

ถึงแม้ว่าทฤษฎี “แรงงานเป็นตัวกำหนดมูลค่า” ของมาร์กซ์จะได้รับอิทธิพลมาจากนักเศรษฐ ศาสตร์สำนักคลาสสิก เช่น สมิธ ริคาร์โด มิลล์ ฯลฯ แต่นักเศรษฐศาสตร์คลาสิกก็ไม่เคยพูดถึง

๘. หนึ่งหาบเท่ากับสามถังครึ่ง ถึงข้าวเปลือกถังหนึ่งหนักประมาณ ๘-๑๑ กิโลกรัม ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับคุณภาพ และชนิดของข้าวเปลือก

เรื่องการขูดรีดเลย (ถึงแม้จะพูดถึงค่าเช่าทางเศรษฐกิจ ซึ่งใกล้เคียงกับศัพท์ 'มูลค่าส่วนเกิน' ก็ตาม) ฉะนั้นมาร์กซ์จึงเป็นผู้ปฏิบัติ "ทฤษฎีแรงงานเป็นตัวกำหนดมูลค่า" เพื่อนำมาอธิบายทฤษฎีการกดขี่ขูดรีด

บทความเรื่องนี้จะไม่พูดถึงทฤษฎีมูลค่าของมาร์กซ์ เพราะผู้อ่านจะหาอ่านได้จากหนังสือหลายเล่ม^๙ อย่างไรก็ตาม ตามทฤษฎีมูลค่านั้น มูลค่าในการแลกเปลี่ยนของสินค้าทุกชนิดจะถูกกำหนดโดยเวลาทำงานอันจำเป็นของสังคม (Socially Necessary Labor Time) หรือเวลาทำงานอันต้องใช้ไป ในการผลิตสิ่งของสิ่งหนึ่งภายใต้เงื่อนไขปกติแห่งการผลิตด้วยอัตราถ่วงเฉลี่ยแห่งฝีมือ และด้วยอัตราถ่วงเฉลี่ยแห่งความคร่ำคร่ง (intensity) ในการทำงาน อันใช้ปฏิบัติกันอยู่ทั่วไปในชั่วขณะนั้น ๆ^{๑๐} ราคาจ้างแรงงานก็จะถูกกำหนดขึ้นโดยอาศัยหลักเกณฑ์เดียวกัน เพราะในระบบทุนนิยมแรงงานก็เหมือนสินค้าอย่างหนึ่ง (ซึ่งมีทั้งมูลค่าในการใช้ และมูลค่าในการแลกเปลี่ยน) ฉะนั้นมูลค่าในการแลกเปลี่ยนของแรงงาน (หรือค่าจ้างนั่นเอง) ก็คือค่าของสินค้าที่นายจ้างจ่ายเพื่อซื้อพลังแรงงาน (labor power)^{๑๑} แต่เนื่องจากพลังแรงงานก็คือ เวลาทำงานที่สังคมจำเป็นต้องใช้ไปในการผลิตสิ่งต่าง ๆ ขนมาหล่อเลี้ยงชีพคนงานคนนั้นให้มีชีวิตอยู่ทำงานและสืบพันธุ์เพื่อผลิตลูกคนงานรุ่นใหม่ ๆ ฉะนั้นค่าจ้างที่คนงานได้รับจึงเท่ากับมูลค่าของสิ่งต่าง ๆ ที่ต้องใช้เวลาอันจำเป็นของสังคมผลิตขึ้นมาเพื่อให้คนงานพอประทังชีพอยู่ได้

แต่เมื่อนายจ้างจ่ายค่าจ้างเพื่อซื้ออำนาจแรงงานไปแล้ว นอกจากเขาจะได้อำนาจแห่งแรงงานไปแล้ว เขายังได้ประโยชน์อื่น ๆ ที่เรียกว่ามูลค่าในการใช้ (use value) จากตัวคนงานอีกด้วย และนี่คือ ตัวทฤษฎีมูลค่าส่วนเกิน (surplus value) ซึ่งเป็นที่มาของการกดขี่ขูดรีดของชนชั้นนายทุน ทั้งนี้เพราะว่านายจ้างจะจ่ายค่าจ้างตอบแทนแก่พลังแรงงานแค่ระดับที่จะทำให้คนงานพอประทังชีพอยู่ได้เท่านั้น^{๑๒} แต่ไม่มีเหตุผลกลใดที่นายจ้างจะยินยอมให้คนงานทำงานแค่พอประทังชีพตนเอง เพราะถ้า

๙. หนังสือเล่มที่อธิบายทฤษฎีของมาร์กซ์ไว้ได้ดี มีอาทิเช่น สภา ศิริमानนท์, แคปิตลลิสม์ (พระนคร : เกล็ดไทย, ๒๕๑๗) และกุหลาบ สายประดิษฐ์, ปรัชญาของลัทธิมาร์กซิสม์ (กรุงเทพฯ แนวร่วมศึกษามหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๑๗)
๑๐. Marx, *Capital*, Vol. 1, p. 6 ก็จากหนังสือของสภา อังแล้ว หน้า ๗๔ (วงเล็บภาษาอังกฤษเป็นของผู้เขียน)
๑๑. พลังแรงงานเข้าใจกันว่าเป็นความสามารถทั้งหมดของคนงาน (ทั้งในทางจิตใจและกำลัง) ที่จะใช้ผลิตของที่มีมูลค่าในการใช้ (use value) ฉะนั้นอำนาจนั้นจึงเป็นเสมือนสินค้าที่ซื้อขายกันได้ ดู Marx, *อังแล้ว* หน้า ๑๘๖
๑๒. นี่คือสาเหตุที่มาร์กซ์ปฏิเสธทฤษฎีประชากรของมัลธัส และกล่าวหาว่าทฤษฎีของมัลธัสเป็นทฤษฎีที่คุกชนชั้นกรรมาชีพอย่างยิ่ง

คนงานต้องใช้เวลาทั้งวันทำงานเพื่อเพียงประทังชีวิตตนเอง คนงานคนนั้นก็ย่อมไม่มีประโยชน์กับนายจ้าง นายจ้างคงต้องเจตหัวเขาออกจากโรงงานแน่ ๆ อีกประการหนึ่งภายใต้ระบบทุนนิยมไม่มีนายจ้างคนใดทำตัวเป็นนักบุญจ่ายค่าจ้างให้คนงานแล้วยินยอมให้เขาทำงานแค่ผลิตสินค้ามายังชีพตน เพราะนายทุนนักบุญคนนั้นคงต้องล้มละลายแน่ เมื่อเป็นเช่นนั้นนายจ้างจะระบุจำนวนชั่วโมงทำงานในแต่ละวันให้กับคนงานโดยที่เราแน่ใจได้ว่าจำนวนชั่วโมงนั้นจะต้องมากกว่าจำนวนชั่วโมงที่คนงานจำเป็นต้องใช้ไปเพื่อผลิตสินค้ามาประทังชีวิตของตนและครอบครัว มูลค่าของสินค้าที่ผลิตขึ้นด้วยจำนวนชั่วโมงส่วนเกินนั้นแหละที่เรียกว่า “มูลค่าส่วนเกิน” ซึ่งเป็นมูลค่าที่คนงานรังสรรค์ขึ้นมาใหม่ทั้งสิ้นด้วยหยาดเหงื่อของตน ซึ่งตนควรได้รับในฐานะมนุษย์คนหนึ่ง แต่กลับถูกเบียดบังและขูดรีดไปอย่างไร้มนุษยธรรม เพราะตนได้รับค่าจ้างเพียงแค่ระดับยังชีพอยู่ได้ทำให้การทำงานของตนมีสภาพเยี่ยงสัตว์เดรัจฉาน

ฉะนั้นในความเห็นของมาร์กซ์ ค่าจ้างจึงมิได้จ่ายโดยคำนวณมาจากมูลค่าของผลผลิตที่คนงานผลิตเป็นพื้นฐาน ค่าจ้างจึงเป็นเครื่องฟ้อสร้างชนชั้นที่สำคัญและมีประสิทธิภาพที่สุด (ที่จะใช้ขูดรีดชนชั้นกรรมาชีพ) ของยุคทุนนิยม^{๑๓}

นอกจากนั้น การที่ค่าจ้างเป็นราคาของสินค้า (ซึ่งคืออำนาจแรงงาน) อย่างหนึ่ง ค่าจ้างจึงมักจะขึ้น ๆ ลง ๆ อยู่รอบ ๆ มูลค่าแห่งอำนาจแรงงาน (ตามกฎหมายของปริมาณและชีพหลาย) โดยปกติค่าจ้างจะทำหรือประมาณได้ใกล้เคียงกับมูลค่าของอำนาจแรงงานก็ต่อเมื่ออำนาจนั้นเป็นสิ่งหายาก (scarcity) กับเมื่อมีการจัดองค์การกรรมากร เพื่อปกป้องผลประโยชน์ของคนงานอย่างเข้มแข็ง แต่ในทางปฏิบัตินั้นนายจ้างสามารถดึงค่าจ้างให้ต่ำลงกว่ามูลค่าของอำนาจแรงงานได้โดยวิธีกีดกันชนชั้นคนงานส่วนใหญ่ (ที่เรียกว่าใช้ฝีมือ) ออกเสียจากงานประเภทที่ต้องใช้ฝีมือหรือกึ่งฝีมือ ทำให้เกิดการว่างงานอยู่ในตลาดแรงงานเสมอ คนที่ว่างงานเหล่านี้จึงต้องแข่งขันกันขายพลังแรงงานของตน ตัวอย่างของวิธีกดค่าจ้างวิธีนี้ปรากฏในสหรัฐอเมริกาแล้ว เพราะคนงานนิโกรอเมริกันถูกกีดกันจนมีโอกาสน้อยมากที่จะเข้าทำงานในโรงงานอุตสาหกรรมบ่งชนิดเช่น ทอผ้า ถลุงเหล็กกล้า และรถไฟ ทำให้เกิดแรงงานนิโกรสำรองจำนวนมาก ซึ่งเป็นคู่แข่งของคนงานผิวขาว คนงานผิวขาวมีความกลัวว่าคนงานนิโกรจะมาแย่งงานของตนไป จึงเกิดความคิดหลงผิดดูถูกผิว แทนที่ชนชั้นคนงานจะรวมตัวกันให้แข็งเกร่ง^{๑๔}

๑๓. สุภา, อ้างแล้ว หน้า ๘๘

๑๔. สุภา, อ้างแล้ว หน้า ๑๐๕-๑๐๖

การที่จะหาวิธีการขุดรีดแรงงานยังมีอยู่รูปแบบหนึ่ง ซึ่งสามารถทำได้ ๒ วิธี คือ (๑) วิธีง่าย ๆ โดยการจ้างคนงานเพิ่มขึ้น แต่วิธีนี้จะต้องใช้ทุนจ้างคนงานเพิ่มขึ้น ซึ่งถ้าไม่มีทุนก็ทำไม่ได้ จากประวัติศาสตร์ เราจะพบว่านายทุนจะใช้วิธีที่ระยะกำหนดการทำงานในแต่ละวันออกไป เช่นวันทำงานปกติ แทนที่จะเป็น ๘ ชั่วโมงก็ขยายเป็น ๑๐ ชั่วโมง ทำให้จำนวนชั่วโมงแรงงานส่วนเกินเพิ่มขึ้นจาก ๕ ชั่วโมงเป็น ๗ ชั่วโมง (โดยสมมติว่าในวันหนึ่งคนงานต้องใช้แรงงานอันจำเป็น ๓ ชั่วโมงจึงจะประทังชีวิตตนอยู่ได้) (๒) วิธีที่สองที่นายทุนอาจเพิ่มอัตราการขุดรีดได้ ก็คือการลดปริมาณแรงงานอันจำเป็นที่สังคมต้องใช้ลง โดยการทวีประสิทธิภาพของปัจจัยการผลิตอื่น ๆ กับโดยการเร่งรีดให้คนงานทำงานอย่างเคร่งเครียดยิ่งขึ้น^{๑๕} วิธีนี้จะกระทำก็โดยการปรับปรุงเทคนิคการผลิต ซึ่งจะมีผลให้มูลค่าแห่งอำนาจแรงงาน (ค่าจ้าง) ลดลง เพราะมูลค่าของสินค้าโดยทั่วไปที่ใช้ในการยังชีพลดลง นอกจากนั้นก็อาจใช้วิธีการจ้างคนงานหญิงและเด็ก เพราะนายทุนยอมจ่ายค่าจ้างให้บุคคลเหล่านั้นเปรียบเสมือนตัวคน ๆ เดียว ผิดกับการจ่ายค่าจ้างให้คนงานชายที่ต้องคิดถึงภาระต่าง ๆ ที่คนงานชายต้องเลี้ยงดู ฉะนั้นค่าจ้างคนงานหญิงและเด็กก็จะต่ำกว่าค่าจ้างคนงานชายทั้ง ๆ ที่อาจจะทำงานอย่างเดียวกันในกำหนดเวลาเท่ากันและด้วยการใช้ฝีมือขนาดเหมือนกัน

๓. ความแตกต่างระหว่างทฤษฎีการขุดรีดของมาร์กซ์ กับของนักเศรษฐศาสตร์ทุนนิยม

ความแตกต่างระหว่างทฤษฎีทั้งสองเกิดจากการที่มาร์กซ์มองทฤษฎีมูลค่าของสินค้าและแรงงานของตนออกมาในลักษณะของการกดขี่ จากบรรดานายทุน ในขณะที่นักเศรษฐศาสตร์ทุนนิยมมิได้มองเช่นนั้น ปัญหาคือสมมติฐานอะไรที่ทำให้สองฝ่ายมองเห็นปัญหาต่างกัน ทั้ง ๆ ที่สองฝ่ายก็มีทฤษฎีที่ใช้อธิบายมูลค่าของสินค้าและแรงงานด้วยกันทั้งคู่^{๑๖}

เพื่อให้เห็นความแตกต่างระหว่างทฤษฎีทั้งสองอย่างชัดเจน เราจะเขียนทฤษฎีมูลค่าของมาร์กซ์ออกมาในรูปของสมการอย่างหยาบ ๆ ดังต่อไปนี้ สมมติให้ ค่าจ้างที่คนงานได้รับคือ “ค” ส่วนเกินและกำไรที่ถูคนายทุนเบียดบังไปคือ “ก” มูลค่าของสินค้าตามทฤษฎีของมาร์กซ์แทนด้วย “ม”

๑๕. วิธีนี้เรียกว่าระบบฟอรัคและระบบเทย์เลอร์ ดูสภา, อ้างแล้ว หน้า ๑๑๗ และ ๑๔๕ (เชิงอรรถ)

๑๖. ถึงแม้ว่าทฤษฎีของสองฝ่ายจะเน้นในเรื่องที่ต่างกันก็ตาม โดยมาร์กซ์เห็นว่าแรงงานเป็นตัวกำหนดมูลค่า แต่นักเศรษฐศาสตร์ทุนนิยมเชื่อว่าค่านิยมกับชีพหลายเป็นตัวการสำคัญที่กำหนดราคา ในบทความนี้จะไม่อธิบายว่าทฤษฎีของมาร์กซ์สอดคล้องกับของฝ่ายทุนนิยมหรือไม่ ผู้สนใจจะหาอ่านได้ทั่วไปจากหนังสือที่เกี่ยวกับทฤษฎีของมาร์กซ์

แต่ในการผลิตสินค้าชนิดหนึ่ง นอกจากต้องใช้แรงงานแล้ว เราจะสมมติว่าต้องใช้ทุนอีกด้วย ทุนที่ใช้จะมี ๒ ประเภทคือ (๑) ทุนหมุนเวียนซึ่งหมายถึงบรรดาวัตถุดิบทั้งหลายที่ต้องใช้ผลิตสินค้า เช่น เหล็ก แป้ง กระจก กระจก ฯลฯ วัตถุดิบเหล่านี้จะกลายมาเป็นส่วนหนึ่งของสินค้าสำเร็จรูป วัตถุดิบเหล่านี้ไม่สามารถจะรังสรรค์มูลค่าใหม่ขึ้นมาได้ ถึงแม้ว่าตัวของมันเองจะมีค่าอยู่แล้ว เพราะว่าเราต้องใช้แรงงานไปในการให้โตมาซึ่งวัตถุดิบเหล่านั้น ฉะนั้นเราจึงเพียงแต่บวกมูลค่าของวัตถุดิบเหล่านั้นลงไป ในมูลค่าของสินค้าที่ผลิตขึ้นมาเท่านั้น สมมติให้มูลค่านี้เท่ากับ “ว” (๒) ทุนตายตัวเช่นบรรดาเครื่องจักร เครื่องมือ ซึ่งต้องใช้ช่วยในการผลิตสินค้า แต่เครื่องจักรเหล่านี้มิได้กลายมาเป็นส่วนหนึ่งของสินค้า อย่างไรก็ตามในการผลิตเครื่องจักรเหล่านี้ย่อมต้องใช้แรงงานเช่นกัน และเมื่อเอาเครื่องจักรเหล่านี้มาใช้ผลิตสินค้า เครื่องจักรย่อมจะสึกหรอและเสื่อมค่าไป เราจึงต้องคิดเป็นต้นทุนในการผลิตสินค้าอย่างหนึ่ง โดยการคิดค่าเสื่อมของเครื่องจักรเป็นรายปี สมมติให้เป็น “ส” แล้วนำไปบวกเป็นมูลค่าของสินค้าที่ผลิตขึ้นมา

ดังนั้นมูลค่าของสินค้าที่ผลิตขึ้นมาใหม่ตามทฤษฎีของมาร์กซ์ก็คือ

$$ม = ค + ก + ว + ส \dots\dots\dots (**)$$

โดยที่ “ค + ก” คือมูลค่าใหม่ที่เพิ่งจะรังสรรค์ขึ้นมาโดยคนงาน ส่วน “ว + ส” เป็นมูลค่าเก่า (จากฝีมือของคนงานเช่นกัน) ฉะนั้นในกรณีคนงานก็จะถูกขูดรีดไปเท่ากับ “ก” จากสูตรข้างบนเราสามารถจะชี้ให้เห็นความแตกต่างระหว่างการขูดรีดในทฤษฎีทั้งสองได้ดังต่อไปนี้

มาร์กซ์เชื่อว่า คนงานเท่านั้นที่สามารถจะสร้างมูลค่าใหม่ขึ้นมาได้ ส่วนทุนไม่าอาจจะสร้างมูลค่าใหม่ได้ แต่มูลค่าของทุนที่มีอยู่นั้นสามารถถ่ายทอดไปรวมเป็นมูลค่าของสินค้าที่ใช้ทุนนั้นผลิตขึ้นมาได้ ต่างกันแต่ว่า ในระหว่างการผลิตนั้น ทุนมิได้สร้างมูลค่าใหม่ใด ๆ เพิ่มขึ้นเลย

ฉะนั้นถ้าเราจะใช้วิธี “มูลค่าส่วนเพิ่ม” (value added)^{๑๗} ขอนักเศรษฐศาสตร์มาอธิบายความแตกต่างระหว่างทฤษฎีทั้งสองอาจจะเห็นชัดเจนขึ้น สมมติว่าสินค้าใหม่เป็นเครื่องจักรยาน โรงงานจักรยานจะขอเหล็ก สีและจ้างคนงาน และลงทุนซื้อเครื่องมือมาประกอบจักรยาน ฉะนั้นมูลค่าส่วนเพิ่มของจักรยานที่โรงงานนี้รังสรรค์ขึ้นมาคือ “ค + ก” นั่นเอง ส่วน “ว + ส” ก็คือต้นทุนค่าวัสดุและค่าเสื่อม

ตามทฤษฎีทุนนิยมนี้ เชื่อว่าทุนคงที่ (fixed capital) สามารถสร้างมูลค่าขึ้นมาใหม่ได้ ผิดกับของมาร์กซ์ นั่นคือ พวกทุนนิยมเชื่อว่ามูลค่า “ค + ก” มิได้เกิดจากฝีมือแรงงานอย่างเดียว

๑๗. R.L. Carson, *Comparative Economic System* (New York : Macmillan, 1973), pp. 376-382.

แต่ทุนตายตัว (หมายถึงเครื่องจักร เครื่องมือ) ก็มีส่วนร่วมในการสร้างมูลค่าก่อนขนมาด้วย ฉะนั้น
แรงงานจะมีส่วนร่วมในการสร้างมูลค่าใหม่เป็นจำนวนเท่ากับจำนวนคนงานที่ใช้คูณด้วยประสิทธิ-
ภาพ (หรือผลผลิตส่วนเพิ่มหรือ marginal product) ของคนงาน (แทนด้วย "ร") ทุนก็จะมีส่วนร่วม
สร้างมูลค่าใหม่เป็นจำนวนเท่ากับปริมาณทุนที่ใช้คูณด้วยประสิทธิภาพของทุน (แทนด้วย "ท")
ฉะนั้น $r + t = c + g$

ทีนี้ถ้าเราสมมติว่าแรงงานทุกประเภทไม่ว่าจะเป็นผู้จัดการ วิศวกร นายช่าง กรรมกร ได้รับ
ค่าจ้างและเงินเดือนเต็มตามมูลค่าของประสิทธิภาพของตน (หรือมูลค่าของสิ่งที่ตนผลิตขึ้นมาหรือ
"ร" ซึ่งภาษาอังกฤษเรียกว่า value of marginal product) และเจ้าของทุนก็ได้รับผลตอบแทนไป
เท่ากับมูลค่าของสิ่งที่ตนผลิตขึ้นมา (ท) ในกรณีอย่างนี้ "ค" ต้องเท่ากับ "ร" และ "ก" ต้องเท่ากับ
"ท" พุดง่าย ๆ ก็คือ ภายใต้โลกของพวกทุนนิยมกรณีนี้ จะไม่มีการขูดรีดแรงงาน หรือบ้งจ้ย
ใด ๆ ทั้งสิ้น เพราะการขูดรีดจะเกิดขึ้นก็ต่อเมื่อบ้งจ้ยได้รับผลตอบแทนน้อยกว่ามูลค่าของสิ่งที่ตน
ผลิตขึ้นมาเท่านั้น (โลกทุนนิยมกรณีนี้คือโลกแห่งการแข่งขันสมบูรณ์ซึ่งไม่มีอยู่จริง ๆ) .

หันกลับมาดูทฤษฎีของมาร์กซ์อีกครั้งหนึ่งเราจะพบว่ามูลค่า "ค + ก" เป็นมูลค่าเต็มดวง
ซึ่งเกิดจากฝีมือของคนงานเพียงอย่างเดียว เพราะมาร์กซ์สมมติว่าประสิทธิภาพของทุน (marginal
product of capital) เท่ากับศูนย์ ส่วนนายทุนเจ้าของโรงงานนั้นแม้จะเป็นผู้ที่ช่วยประสานการผลิต
ซึ่งก่อให้เกิดมูลค่าใหม่ขึ้นมา เราก็อาจตอบแทนนายทุนคนนั้นด้วยเงินเดือนที่จะจ้างให้เขามาทำหน้าที่
ที่ประสานการผลิต ผลตอบแทนของเขาควรได้รับไปเพียงเท่านั้น ฉะนั้น ตามความเห็นของมาร์กซ์
เมื่อคนงานมีได้รับค่าจ้างเต็มดวงตามมูลค่าที่ตนสร้างขึ้นมา ตนจึงถูกขูดรีดตลอดเวลา

๔. การขูดรีดในประเทศทุนนิยมและสังคมนิยม

๔.๑ การขูดรีดในประเทศทุนนิยม การที่จะบอกว่าทฤษฎีการขูดรีดของฝ่ายใดถูก
ต้องกว่ากันจำต้องมีการทดสอบจากโลกแห่งความเป็นจริง ตัวอย่างวิธีการขูดรีดที่กล่าวไว้ในตอน
แรกเป็นเพียงตัวอย่างเฉพาะรายซึ่งอาจจะไม่เพียงพอที่จะสรุปว่ามีการขูดรีดกันโดยทั่วไปรุนแรงเพียง
ใดในระบบทุนนิยม ฉะนั้นจึงจำเป็นที่จะต้องหันมาพิจารณาลักษณะการกระจายรายได้ของประเทศ
ทุนนิยม ในที่นี้เราจะไม่พูดถึงว่ารายได้แต่ละประเภท^{๑๘} ถูกกำหนดขึ้นอย่างไร แต่จะพูดถึงขนาด

๑๘. รายได้มี ๔ ประเภทใหญ่ ๆ คือ ค่าจ้าง ค่าเช่า ดอกเบี้ย และกำไร

ของรายได้จากค่าจ้างเทียบกับค่าเช่า ดอกเบี้ย และกำไร (size distribution) ^{๕๗ ๕๘} ทงนเพื่อพิจารณาตัว
ผลของการขุดรื้อในประเทศไทยรุนแรงเพียงใด

ประการแรก ลองมาพิจารณาตัวเลขความจนของประเทศไทย จะพบว่าในปี ๒๕๑๒ ^{๕๙}
๔๔% ของครอบครัวทั้งหมด มีรายได้ต่ำกว่า ๖ พันบาท ต่อปี และ ๗๔% ของครอบครัวทั้งหมดมี
รายได้ต่ำกว่า ๑๒,๐๐๐ บาท ส่วนคนรายนพบว่ามีเพียง ๑๔.๔๐% ของครอบครัวที่มีรายได้สูงกว่า
๑๘,๐๐๐ บาท ต่อปี^{๖๐}

นอกจากนี้ถ้าจะยึดถือระดับความจนบนค่าที่นายเมธี ^{๖๑} ครองแก้วกับนางสาวจินตนา เขิญ
ศิริคำนวณไว้ จะพบว่าโดยเฉลี่ยทั่วประเทศไทยแล้ว จะมีครอบครัวคนจน (ซึ่งมีรายได้ไม่พอกับรายจ่าย
หรือประมาณ ๙๐๑.๗๗ บาทต่อเดือน) ถึง ๔๖.๗๕% และถ้ายังแยกเป็นรายภาคโดยแบ่งเป็นเขต
เทศบาลกับนอกเทศบาลยังพบช่วงห่างระหว่างท้องที่ที่อยู่ในอัตราที่สูงมาก เช่น ครอบครัว ๑๒.๙๐%
ในเขตเทศบาลทั่วประเทศมีรายได้ในระดับยากจน (๑๐๘๓.๖๓ บาทต่อเดือน) ในขณะที่นอกเขต
เทศบาลนั้นมีครอบครัวถึง ๔๗.๑๐% ที่อยู่ในระดับยากจน (๗๑๙.๙๑ บาทต่อเดือน) ในภาคกลาง
มีครอบครัวยากจนในเขตเทศบาล ๑๐.๐๑% นอกเขตเทศบาล ๒๑.๔๖% แต่ในภาคอีสานมีครอบครัว
ยากจนในเขตเทศบาล ๑๑.๔% ขณะที่นอกเขตเทศบาลมีถึง ๗๕.๐๘%^{๖๒}

ประการที่สอง ถ้ามาดูความยากจนโดยเปรียบเทียบจะพบว่า ๔๐% ของครอบครัวใน
ประเทศไทยที่มีรายได้ต่ำสุดมีรายได้รวมกันเพียง ๑๗% ของรายได้ทั้งหมด ในขณะที่ครอบครัวที่รวย
สุด ๒๐% มีรายได้รวมกันถึง ๔๕.๕%^{๖๓} น่าเสียดายที่เราไม่มีตัวเลขละเอียดกว่านี้ มิฉะนั้นเราอาจ
พบสภาพที่น่าตกใจกว่านี้ว่า คนเพียง ๑% ของชาติอาจเป็นเจ้าของรายได้ถึงกว่า ๒๐-๓๐% ก็ได้

๖๑. เทปและรายงานการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคม พ.ศ. ๒๕๑๑-๑๒ ของสำนักงานสถิติแห่งชาติและ รายงาน
การสำรวจสำมะโนประชากรและเคหะ พ.ศ. ๒๕๑๓ ของสำนักงานสถิติแห่งชาติ และถ้าเอาตัวเลขนี้มาคํานวณหาอัตราความไม่เท่าเทียมของการกระจายรายได้จะพบว่า ค่า gini coefficient = 0.5269 ซึ่งแปลว่า
รายได้ในประเทศไทยกระจายอย่างไม่เท่าเทียมกัน ยิ่งเมื่อเทียบกับประเทศที่พัฒนาหรือประเทศสังคม
นิยมที่ค่อยพัฒนา และอยู่ในระดับใกล้เคียงกับประเทศทุนนิยมค่อนพัฒนาอื่นๆ เมธี ครองแก้ว ภาวะ
ของภาษีอากรและรายได้ของรัฐบาลต่อการกระจายรายได้ของครอบครัวไทย ปี ๒๕๑๒ จะตีพิมพ์ในอนุสรณ์ครบ
รอบ ๖๐ ปีของนายป๋วย อึ๊งภากรณ์ ในเร็ววัน และดู H. Chenery, M.S. Ahluwalia, et al., *Redistri
bution With Growth* (Norfolk : World Bank, 1974), Chapter 1.

๖๒. เมธี ครองแก้ว และจินตนา เขิญศิริ "การกำหนดระดับความยากจนจากแบบแผนการบริโภค" *วารสาร
เศรษฐศาสตร์* (พฤษภาคม ๒๕๑๘)

๖๓. H. Chenery, M.S. Ahluwalia, et al., *op.cit*, p. 8.

ประการที่สาม เนื่องจากการกระจายรายได้อยู่ในลักษณะไม่เท่าเทียมกันมาก เราจึงคาดว่า การออมจะต้องมาจากกลุ่มบุคคลเพียงไม่กี่คนและบริษัทจำนวนไม่กี่บริษัท เพราะบุคคลส่วนใหญ่ในประเทศไม่มีเงินพอแม้แต่จะไว้ประทังชีวิตและครอบครัว ฉะนั้นจึงไม่น่าแปลกใจที่เงินลงทุนส่วนใหญ่ในประเทศจะมาจากการออมของคนไม่กี่คน แต่น่าเสียดายเราไม่มีตัวเลขดังกล่าว

ตัวเลขการกระจายรายได้ที่ยกมาข้างบนนี้เพียงแต่แสดงให้เห็นว่ามีช่องว่างระหว่างคนรวยกับคนจนอย่างรุนแรง และคนรวย (ซึ่งมีจำนวนน้อย) กำลังกดขี่คนจนจำนวนมาก ฉะนั้นขอให้เรา มาพิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างรายได้กับชนชั้นเพื่อจะทราบว่า ใครกดขี่ใครอยู่

ก่อนอื่นจะขออนุญาตว่าชนชั้นอย่างกว้างๆ ตามนายเลนินก่อน ดังนี้

“ชนชั้น คือ กลุ่มบุคคลหลาย ๆ กลุ่มโดยที่กลุ่มหนึ่งสามารถจะว่าจ้างแรงงานของบุคคลอีกกลุ่มหนึ่งอันเนื่องมาแต่ฐานะของกลุ่มแรกได้ ทั้งนี้แตกต่างกันภายใต้ โครงสร้างของสังคมหนึ่ง”^{๒๒}

หลักความจริงในเกือบทุกประเทศก็คือรายได้มิได้กระจายอยู่ในมือของบุคคลแต่ละบุคคลตามหลักการสู่ทางสถิติ (พูดง่าย ๆ ก็คือ มีคนส่วนน้อยที่จนและรวย แต่คนส่วนใหญ่มีฐานะปานกลาง) แต่ทว่าการถกกลับปรากฏว่าการกระจายรายได้ก็มีความสัมพันธ์กับประเภทของรายได้ กล่าวคือในประเทศทุนนิยมต่างๆ เช่น สหรัฐอเมริกา รายได้ส่วนใหญ่ของคนในประเทศมักจะมาจากรายได้ประเภทค่าจ้างเงินเดือน แต่มีคนส่วนน้อยที่มีรายได้จากค่าเช่า ดอกเบี้ยและกำไร นอกจากนี้เรายังสามารถบอกได้อีกว่า คนที่มีรายได้จากเงินเดือนและค่าจ้างมักเป็นคนจน แต่คนที่มีรายได้จากค่าเช่า ดอกเบี้ย และกำไรมักเป็นคนรวย

แต่น่าเสียดายที่ตัวเลขจากการสำรวจของสำนักงานสถิติแห่งชาติ ไม่สามารถบอกเราให้ละเอียดและลึกซึ้งลงไปได้ว่า มีครอบครัวที่ยากจนอยู่ที่เปอร์เซ็นต์ ที่ได้รับรายได้ส่วนใหญ่จากค่าจ้าง และมีครอบครัวรวยๆ ที่เปอร์เซ็นต์ที่ได้รับรายได้ส่วนใหญ่จากกำไร ดอกเบี้ย และค่าเช่า ทั้งนี้เพราะว่า (๑) การแบ่งชนชั้นของรายได้ยังน้อยเกินไป การให้ชนรายได้สูงสุดของครอบครัวเท่ากับหกหมื่นบาทขึ้นไปทำให้ตัวเลขนี้ไม่มีความหมายอะไร เพราะครอบครัวที่มีรายได้ ๕ พันบาทต่อเดือน ไม่ใช่ครอบครัวที่ร่ำรวยอะไรนัก (๒) การสำรวจมิได้แยกประเภทของรายได้ไว้ละเอียดพอ เพียงแต่แยก

๒๒. Lenin, อ้างอิงโดย Stanley W. Moore, *The Critique of Capitalist Democracy* (New York: Paine-Whiteman Publishers, 1975), p. 24.

เป็นหมวดรายได้จากค่าจ้างเงินเดือน หมวดกำไรสุทธิจากการทำธุรกิจส่วนตัว และหมวดรายได้จากแหล่งอื่น ๆ เท่านั้น^{๒๓}

อย่างไรก็ตามตัวเลขบางอย่างที่พอจะแสดงว่ามีการบุตรีระหว่างชนชั้นมากขึ้น ก็คือการสำรวจประชากรของสำนักงานสถิติแห่งชาติพบว่าเปอร์เซ็นต์ของบุคคลที่ประกอบอาชีพรับจ้างเพิ่มมากขึ้นตลอดเวลา เพราะในปี ๒๕๐๓ มีผู้มีงานทำอยู่ ๑๑.๘๕% ที่ประกอบอาชีพใช้แรงงานรับจ้าง (ทั้งในสาขาเอกชนและสาขารัฐบาล) แต่ในปี ๒๕๑๓ ตัวเลขเพิ่มขึ้นไปถึง ๒๐.๒๐% และถ้าดูเฉพาะตัวเลขแรงงานรับจ้างในสาขาเอกชนจะพบแนวโน้มเดียวกัน คือตัวเลขจะเพิ่มจาก ๘.๓% ในปี ๒๕๐๓ เป็น ๑๓.๑% ในปี ๒๕๑๓ ฉะนั้นเราอาจจะสรุปได้ว่า แนวโน้มการทำงานในประเทศไทยกำลังอยู่ในลักษณะที่คนส่วนใหญ่จะกลายมาเป็นชนชั้นกรรมาชีพ ในขณะที่ช่องว่างของการกระจายรายได้ไม่มีท่าทีว่าจะดีขึ้นเลย^{๒๔}

นอกจากค่าดัชนีความไม่เท่าเทียมของการกระจายรายได้จะอยู่ในระดับสูงแล้วครอบครัวต่าง ๆ ยังมีสินทรัพย์ถาวรแตกต่างกันมาก โดยเฉพาะความแตกต่างระหว่างครอบครัวในเขตเทศบาลและนอกเทศบาล^{๒๕} การที่รายได้และทรัพย์สินแตกต่างกันมากนี้ ยังผลสำคัญอีกอย่างหนึ่ง กล่าวคือการศึกษาเป็นเงื่อนไขสำคัญที่จะทำให้บุคคลเลื่อนฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมขึ้นมาได้ แต่จากผลการศึกษาในอเมริกา (ซึ่งคงเป็นจริงในประเทศไทยเช่นกัน) พบว่าในหลายๆ กรณีที่เงินของบิดาจะเป็นตัวการสำคัญยิ่ง ที่จะกำหนดว่าเด็กคนไหนจะมีโอกาสเรียนหนังสือในระดับมหาวิทยาลัย

๒๓. นอกจากนั้นการสำรวจของสำนักงานสถิติแห่งชาติยังมีข้อบกพร่องตรงที่สนใจแต่การเลือกตัวอย่างประชากรในแต่ละกลุ่มรายได้เท่าๆ กัน มิได้สนใจที่จะเลือกตัวอย่างประชากรจากกลุ่มคนรวยมากๆ (โดยยึดหลักจำนวนรายได้ของแต่ละกลุ่มมีเป็นหลักแทน) ทำให้ข้อมูลเกี่ยวกับรายได้ของคนรวยเชื่อถือได้ยาก นอกจากนั้นคนที่มียาได้สูงยังมีแนวโน้มที่จะบิดบังรายได้ที่แท้จริงของตนไว้

๒๔. (ก) สำนักงานสถิติแห่งชาติ *สำรวจประชากรแห่งประเทศไทย ๒๕๐๓* หน้า ๒๘ และ *สำรวจประชากรและเคหะ ๒๕๑๓* หน้า ๗๐

(ข) ระหว่างปี ๒๕๐๕-๒๕๑๓ ค่าดัชนีความไม่เท่าเทียมของการกระจายรายได้ (Concentration ratio) ในเขตเทศบาลแสดงว่ารายได้เท่าเทียมกันขึ้น แต่ค่าดัชนีนอกเขตเทศบาลเหมือนเดิม นอกจากนี้ค่าดัชนีสำหรับตัวเลขในเขตเทศบาลเปรียบเทียบกับนอกเขต แสดงว่าช่วงห่างของรายได้เลวลง ดู Udom Kerdpihule "Distribution of Income and Wealth in Thailand" *Finance, Trade and Economic Development in Thailand: Essays in Honour of Khunying Suparb Yossundara* (Bangkok : Sompeng Press, 1975), pp. 285-296.

๒๕. สำนักงานสถิติแห่งชาติ, *รายงานการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคม พ.ศ. ๒๕๑๑-๒๕๑๒* ตารางที่ ๗, หน้า ๒๔-๒๖

สมองของตัวเองสำคัญน้อยกว่า^{๒๖} เพราะลูกคนจน ถึงแม้จะฉลาดก็เกือบจะไม่มีโอกาสได้เข้ามาเรียนสูงๆเลย ภายใต้ระบบการศึกษาที่แบ่งกัน (เฉพาะในหมู่ลูกคนมีเงิน) แบบแพ็คตัดอก ในปัจจุบัน หรือถึงแม้ว่าลูกคนจนจะมีโอกาสได้เข้าเรียนถึงระดับมหาวิทยาลัย แต่โอกาสที่เขาจะได้ไต่ขึ้นไปสู่ตำแหน่งใหญ่โตในทางธุรกิจ ยากกว่าลูกเจ้าของบริษัทมากมาย นายมิลส์ เคยกล่าวไว้ว่า “เป็นการยากมาก (สำหรับทุกคน) ที่จะไต่ไปสู่ระดับสุดยอด ฉะนั้นทางที่ง่ายที่สุดและปลอดภัยที่สุด คือเกิดมาอยู่ในระดับนั้นให้รู้แล้วรู้รอดไป”^{๒๗} ในปัจจุบันเราจะเห็นว่าลูกหลานของพวกเศรษฐีไม่กี่ตระกูลในประเทศไทยเป็นผู้คุมบังเหียนกิจการอุตสาหกรรมสำคัญ ๆ เกือบทุกชนิด^{๒๘}

ฉะนั้นในประเทศทุนนิยมผู้ถูกกดขี่คือชนชั้นกรรมาชีพ ผู้กดขี่คือเจ้าของปัจจัยในการผลิต

๔.๒ การบุกรุกในประเทศสังคมนิยม นักสังคมนิยมเชื่อว่าการขูดรีดจากพวกนายทุนจะหมดไป เมื่อปัจจัยการผลิตเป็นของประชาชนส่วนใหญ่ (หรือรัฐ) และนี่คือนิยามของระบบเศรษฐกิจแบบสังคมนิยมนั่นเอง และความหมายของการที่รัฐเป็นเจ้าของปัจจัย ก็ได้หมายความว่าเครื่องมือในการผลิตทุก ๆ ชิ้นจะต้องเป็นของรัฐ หากแต่หมายความว่าส่วนต่างๆ ในระบบเศรษฐกิจที่เป็นหัวใจสำคัญในการกำหนดโชคชะตาของระบบเศรษฐกิจจะต้องอยู่ในการควบคุมของรัฐ^{๒๙}

ถ้าพิจารณาจากนิยามนี้แล้ว จะเห็นว่า รัสเซียเป็นประเทศสังคมนิยมประเทศหนึ่งที่สอดคล้องกับนิยามนี้ (ถึงแม้ว่าประเทศสังคมนิยมอื่นๆ จะตีความหมายของการที่รัฐเป็นเจ้าของเครื่องมือการผลิตไปในรูปแบบอื่นๆก็ตาม) ทั้งนี้เพราะรัฐบาลกลางของรัสเซียได้คุมกิจกรรมทางเศรษฐกิจทั้งหมดโดยอาศัยระบบราชการแบบรวบอำนาจมาสู่ส่วนกลางคล้าย ๆ กับว่าสังคมเป็นปึกามิต โดยมีรัฐบาลอยู่ส่วนบนสุด

จากประวัติศาสตร์การปฏิวัติของรัสเซียจะพบว่าในเวลานั้นรัสเซียยังเป็นประเทศด้อยพัฒนาที่ถูกทอดทิ้งและถูกโจมตีจากประเทศทุนนิยมที่เจริญแล้ว ดังนั้นเมื่อรัสเซียต้องการเร่งรัดการพัฒนาทางอุตสาหกรรม รัสเซียจึงต้องรวบอำนาจมาสู่ส่วนกลาง และมีการกระทำอันทารุณต่อประชาชนจำนวนมาก ผลที่ตามมาคือการเผด็จการของผู้นำเพียงไม่กี่คน ซึ่งมีอำนาจเหนือชนชั้นกรรมาชีพอย่างเด็ดขาด อย่างไรก็ตาม เผด็จการดังกล่าวอาจเป็นหนทางเดียวที่จะบีบบังคับให้ประชาชนเสีย

๒๖. C. Wright Mills, *White Collar* (New York : Oxford Univ. Press, 1956), p. 267.

๒๗. C.W. Mills, *The Power Elite*, p. 115.

๒๘. กลุ่มเศรษฐกิจ มธ. *รากเหง้าของระบบผูกขาด* เอกสารประกอบนิทรรศการการผูกขาด ๑๒-๑๗ ธ.ค. 2517

๒๙. P. Sweezy, "Communism as an Ideal" *Monthly Review*, 15 (October 1963), p. 330.

สละเพื่ออนาคต ทว่าผลอีกอย่างที่เกิดขึ้นคือชนชั้นเผด็จการมีรายได้สูง และมีอิทธิพลต่าง ๆ รวมทั้งมีอำนาจทางการเมืองที่จะกำหนดค่าจ้างที่ “ยุติธรรม” ให้แก่นชนชั้นกรรมาสีพิด้วย ปัญหาที่คือเราจะเรียกสิ่งนี้ว่าเป็นการกดขี่ขูดรีดได้หรือไม่

มาร์กซ์เองเคยพูดไว้ว่าก่อนที่จะล้มล้างทุนนิยมไปเป็นคอมมิวนิสต์ จำเป็นจะต้องผ่านขั้นที่เรียกว่า “เผด็จการของชนชั้น” อันเป็นระยะที่ปัจจัยการผลิตเป็นของรัฐ แต่หลักในการกระจายรายได้ยังอาศัยหลักของพวกนายทุน และนี่คือสาเหตุที่รัฐธรรมนุญของรัฐเซียระบุไว้ว่า From Each According to His Ability, To Each According to His Work เลนินเองเรียกขั้นตอนดังกล่าวว่า “สังคมนิยม”^{๓๐} ฉะนั้นในระหว่างขั้นประชาชนจะได้รับรายได้ตอบแทนตามความสามารถและตามปริมาณและคุณภาพงานที่ทำ อันนี้ถือว่าเป็นปรัชญาของความยุติธรรมในการทำงานของระบบทุนนิยม แต่ในที่สุดเมื่อสังคมสามารถก้าวพ้นขั้นนี้ไปได้ มนุษย์ก็จะทำงานโดยไม่มีเงินเดือน แต่จะช่วยกันสร้างผลผลิตให้สังคม แล้วนำมารวมกันเป็นกองโต และต่างคนก็สามารถบริโภคได้โดยอิสระตามความจำเป็นของแต่ละคน แต่ทว่า กว่าที่ประเทศด้อยพัฒนาหลายแห่งจะก้าวจากระบบทุนนิยมหรือศักดินาถึงขั้นนี้ ก็ได้ใช้เวลาไปนานและได้เสียเลือดเนื้อไปบ้างแล้ว^{๓๑}

อย่างไรก็ตาม ในรัสเซียและประเทศสังคมนิยมอื่น ๆ คนงานยังมิได้รับผลตอบแทนเต็มที่ตามที่ตนมีส่วนผลิตขึ้นมาดังในตารางที่ ๑ การขูดรีดในลักษณะนี้เป็นการที่รัฐขูดคนงาน ผิดกับในระบบทุนนิยมที่คน (นายทุน) ขูดคน (งาน)

ตารางที่ ๑

ประเทศ	ประสิทธิภาพคนงาน	ค่าจ้างแท้จริง
เช็กโกสโลวาเกีย	๑๑๕	๔๕
ฮังการี	๑๐๔	๖๕
โปแลนด์	๑๓๐	๖๐
รומานี	๒๐๐	๑๒๑
รัสเซีย	๑๗๕	๘๘

ที่มา : R. Perlman, *Wage Determination*

๓๐. Lenin, *State and Revolution* (New York : International Publishers, 1932).

๓๑. H. Sherman, *Radical Political Economy* (New York : Basic Books, 1272), p. 235.

อย่างไรก็ตาม มาร์กซ์เองเชื่อว่า ปรากฏการณ์ดังกล่าวไม่จำเป็นจะต้องแปลว่ามีการขูดรีด^{๕๕} เกิดขึ้น^{๕๖} เพราะว่าผลผลิตบางส่วนของคนงานจำเป็นจะต้องนำมาใช้ทดแทนเครื่องจักรเครื่องมือที่เสื่อมไป นำมาลงทุนใหม่เพิ่มขึ้น นำมาใช้ปรับปรุงสวัสดิการ รวมทั้งการป้องกันประเทศ

แต่ปรากฏการณ์ดังกล่าวอาจจะเป็นการ “ขูดรีด” ถ้าผลผลิตบางส่วนอันเป็นหยาดเหงื่อของคนงานต้องตกไปเป็นของชนชั้นผู้ปกครองซึ่งได้รับเงินเดือนเกินกว่าประสิทธิภาพที่แท้จริงของตน^{๕๗} ฉะนั้นแม้ว่ารายได้ของคนชนชั้นผู้ปกครองในรัสเซีย จะถูกเรียกว่าเป็นรายได้จากแรงงาน แต่ถ้าบางส่วน^{๕๘}ของรายได้^{๕๙}นั้นมิได้มาจากปริมาณและคุณภาพของแรงงานของผู้ปกครอง ก็เป็นการขูดรีดชนชั้นกรรมมาชีพ แต่เป็นการขูดรีดที่มีได้เกิดจากการที่เอกชนเป็นเจ้าของทรัพย์สิน ทว่าเกิดจากการที่ชนชั้นปกครองควบคุมเครื่องมือในการผลิตโดยอาศัยระบบเผด็จการของรัฐเป็นสำคัญ ฉะนั้นถึงแม้ว่าการที่รัฐเป็นเจ้าของเครื่องมือในการผลิตและควบคุมวิธีการผลิต จะทำให้การขูดรีดหมดไปได้ เพราะไม่มีรายได้จากดอกเบีย ค่าเช่า และกำไร แต่ก็มิได้หมายความว่า เมื่อรัฐเป็นเจ้าของเครื่องมือการผลิตแล้ว การขูดรีดจะไม่เกิดขึ้น

เราได้เห็นมาแล้วว่า การขูดรีดในประเทศทุนนิยมสามารถพิจารณาได้จากลักษณะการกระจายรายได้และทรัพย์สินระหว่างคนมีกับคนจนว่าแตกต่างกันมาก ส่วนในประเทศสังคมนิยม^{๖๐}นั้น อ้างว่าการกระจายรายได้ในประเทศของตนใกล้เคียงกันมาก หลักฐานที่พอมืออยู่พอจะเชื่อได้ว่าข้ออ้างดังกล่าวเป็นจริง ฉะนั้นจะขอเปรียบเทียบตัวเลขการกระจายรายได้ ระหว่างประเทศทุนนิยมและสังคมนิยมดังต่อไปนี้^{๖๑}

ประการแรก รัสเซียในสมัยสตาลิน เคยใช้ระบบงานต่างกัน ค่าจ้างต่างกัน เป็นเครื่องดึงดูดใจคนงานเพื่อก่อให้เกิดการพัฒนาอุตสาหกรรมอย่างรวดเร็ว ฉะนั้นอัตราเงินเดือนระหว่างผู้เชี่ยวชาญที่สุดกับแรงงานไร้ฝีมือในระหว่าง พ.ศ. ๒๔๗๓-๒๔๘๓ จึงเท่ากับ ๓.๕ ต่อ ๑ แต่ในปัจจุบัน ค่าจ้างของคนงานมีแนวโน้มจะเท่ากันมากขึ้น เพราะในปี ๒๔๙๙ อัตราดังกล่าวลดลงมาเหลือแค่ ๑.๘๕ ต่อ ๑ อัตรา^{๖๒}นั้นแม้ว่าจะสูงกว่าในอเมริกา (๑.๓๗ ต่อ ๑ ในปีเดียวกัน) แต่รัสเซียมีเหตุผลที่จะต้องให้ค่าจ้างต่างกันมาก ๆ เพื่อผลในการกระจายคนงานไปตามท้องถิ่นและอุตสาหกรรมต่าง ๆ อย่างไรก็ดีตามนักเศรษฐศาสตร์บางคนเชื่อว่าอัตราความแตกต่างของค่าจ้างที่แท้จริงในอเมริกา

๓๒. การเปรียบเทียบตัวเลขระหว่างประเทศทุนนิยมกับสังคมนิยมยุ่งยากและมีปัญหามาก อ่านเพิ่มเติม สรพพัฒน์ “ข้อพึงสังวรณในการศึกษาระบบเศรษฐกิจในเชิงสถิติตัวเลข” วารสารไอเชกประเทศไทย (๒๕๑๕-๒๕๑๖) หน้า ๘๘-๘๘

และในรัสเซียคงไม่ต่างกันมากนัก เมื่อมีการพิจารณาถึงระดับของการพัฒนาของประเทศประกอบไปด้วย

ประการที่สอง ถ้าลองมาดูตัวเลขการกระจายรายได้ในประเทศรัสเซียกับอเมริกาจะพบว่า เหตุการณ์กลับตาลปัตรจากข้อสรุปเรื่องค่าจ้าง เพราะว่าในปี ๒๕๐๓ ^๕นครบครัวที่รวยที่สุด ๑๐% ของนครบครัวทั้งหมดมีรายได้เพียง ๔.๗๕ เท่าของนครบครัวที่จนที่สุด ๑๐% ในขณะที่นครบครัวที่รวยที่สุดในอเมริกา (จำนวน ๑๐%) มีรายได้เป็น ๓๐ เท่าของนครบครัว ๑๐% ที่จนที่สุด^{๓๓} หรือ ถ้าจะเปรียบเทียบประเทศด้อยพัฒนาทุนนิยมกับสังคมนิยมก็จะได้ข้อสรุปเดียวกันดังในตารางที่ ๒

ตารางที่ ๒ : เปอร์เซนต์ของรายได้ที่นครบครัวแต่ละประเภทได้รับ

ประเทศ	ลัทธิ	นครบครัวจนที่สุด จำนวน ๔๐%	นครบครัวรวยที่สุด จำนวน ๒๐%
ไทย (๑๙๗๐)	ทุนนิยม	๑๗.๐%	๔๕.๕%
อินเดีย (๑๙๖๔)	„	๑๖.๐%	๕๒.๐%
ฟิลิปปินส์ (๑๙๗๑)	„	๑๑.๖%	๕๓.๘%
ฮอนดูรัส (๑๙๖๘)	„	๖.๕%	๖๕.๐%
โปแลนด์ (๑๙๖๔)	สังคมนิยม	๒๓.๔%	๓๖.๐%
ยังการี (๑๙๖๙)	„	๒๔.๐%	๓๓.๕%
เช็กโก (๑๙๖๔)	„	๒๗.๖%	๓๑.๐%

ที่มา : H. Chenery, M.S. Ahluwalia, อ้างแล้ว หน้า ๘-๙

สาเหตุที่การกระจายรายได้ในกลุ่มสังคมนิยมดีกว่าในกลุ่มทุนนิยมเป็นเพราะว่ารายได้ในประเทศสังคมนิยมมีเพียงหมวดค่าจ้างเงินเดือนโบนัส แต่ในประเทศสังคมนิยมยังมีอีก ๓ หมวด คือ ดอกเบี้ย ค่าเช่า และกำไร ซึ่งหมวดต่างๆ เหล่านี้เฉพาะคนรวยเท่านั้นจะสามารถขูดรีดมาได้จากกรรมกรอย่างเป็นกอบเป็นกำ

๓๓. M. Yanowitch, "The Soviet Income Revolution" reprinted in *The Soviet Economy*, ed. M. Bornstein and D.R. Fusfeld (Homewood; Irwin, 1966), p. 237.

๕. การบูตริคแบบอื่น ๆ ในประเทศทุนนิยมค้อยพัฒนา

การบูตริคที่กล่าวถึงทั้งหมดข้างต้น ไม่ว่าจะเป็นการบูตริคในประเทศทุนนิยมหรือสังคมนิยม หรือจะเป็นทฤษฎีของใครก็ตาม ต่างก็เป็นการบูตริคจากปัจจัยการผลิต (โดยเฉพาะอย่างยิ่งจากแรงงาน) โดยวิธีการกีดค่าจ้างแรงงาน แต่อย่างไรก็ตามการบูตริคในระบบทั้งสองแตกต่างกันตรงที่ในระบบทุนนิยมนั้นคนบูตริคคน ส่วนสังคมนิยมนั้นสังคมนิยมบูตริคคน

จะเห็นได้ว่าทฤษฎีการบูตริคทุกทฤษฎีที่พูดมาทั้งหมดเกิดขึ้นในประเทศตะวันตกทั้งสิ้น ซึ่งเมื่อนำมาใช้กับประเทศทุนนิยมที่ค้อยพัฒนาอย่างประเทศไทย กลับไม่สามารถอธิบายวิธีการบูตริคที่มีอยู่จริง ๆ ในสังคมเหล่านั้น ได้หมด ทั้งนี้เพราะนอกเหนือจากวิธีการกตราคาสินค้า กตราคาค่าจ้าง ฯลฯ ดังที่ยกตัวอย่างในตอนที่ ๑ ยังมีวิธีบูตริคอีกวิธีหนึ่งซึ่งแตกต่างจากทฤษฎีการบูตริคทั้งสองทฤษฎีที่กล่าวมาโดยสิ้นเชิง

ในทฤษฎีของพวกทุนนิยมการบูตริคจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อมีการผูกขาดเกิดขึ้น ส่วนในทฤษฎีของมาร์กซ์ การบูตริคจะเกิดขึ้นเสมอเมื่อนายทุนจ้างคนงานผลิตสินค้าโดยจ่ายค่าจ้างในระดับที่ยังชีพ แต่ในประเทศค้อยพัฒนาการบูตริคอาจเกิดขึ้นได้จากเงื่อนไขอื่น ๆ ที่เป็นลักษณะโดยเฉพาะของประเทศค้อยพัฒนา ลักษณะดังกล่าวได้แก่อำนาจและอิทธิพลต่าง ๆ

ในสังคมที่ค้อยพัฒนา คนส่วนใหญ่ยังขาดการศึกษาการคมนาคมสื่อสารไม่สะดวกการปกครองมีทั้งรูปเผด็จการสลักกับประชาธิปไตย ย่อมเป็นโอกาสให้บุคคลบางกลุ่มแสวงหาผลประโยชน์ใส่ตนด้วยกลวิธีทั้งที่สังคมยอมรับและไม่ยอมรับ วิธีการที่บุคคลแต่ละกลุ่มจะแสวงหาผลประโยชน์และปกป้องผลประโยชน์ของตนภายใต้สังคมที่กฎหมายเปรียบเหมือนเสือกระดาษก็คือการสร้างระบบอุปถัมภ์ เพื่อเป็นพรรคพวกของตนคอยสนับสนุนการแสวงหาผลประโยชน์ของฝ่ายตน

การใช้ระบบอุปถัมภ์บูตริคประชาชนส่วนใหญ่กระทำได้ง่าย ๆ ไม่ต้องใช้กลวิธีลับซับซ้อนเหมือนกับการกีดค่าจ้างในทฤษฎีของมาร์กซ์ หรือของนักเศรษฐศาสตร์ทุนนิยม กลุ่มผลประโยชน์ดังกล่าวเพียงแต่แสดงความต้องการออกมาตรง ๆ ให้ผู้ถูกกดขี่รู้ว่า ตนต้องการอะไร ซึ่งถ้าผู้ถูกกดขี่ฝ่ายนั้น ก็จะโดนอิทธิพลต่าง ๆ บีบคั้น บีบบังแต่การข่มขู่เจ้าหน้าที่ผู้ปกครองของบ้านเมือง การใช้อาวุธ การข่มขู่ด้วยพลกำลัง ฯลฯ ตัวอย่างการบูตริคเช่นนี้มีอยู่ทั่วไป เช่นกรณีพิพาทระหว่างบริษัทรถขนส่งบริษัทหนึ่งในจังหวัดชัยภูมิกับผู้ขับรถสองแถวรับจ้างอิสระเกี่ยวกับเส้นทางสัมปทานสายสีคิ้ว-ชัยภูมิ เดิมทีเคยรวบรวมรถสองแถวอิสระเคยประกอบอาชีพรับจ้างระหว่างตัวตำบลต่าง ๆ

กับตัวอำเภอ โดยปกติตำบลต่าง ๆ ในอำเภอหนึ่งมักจะไม้อยู่ติดกับถนนทางหลวงแผ่นดินที่เป็นสาย
สัมปทาน แต่ในบางช่วงของการเดินทางจำเป็นต้องผ่านถนนดังกล่าว เมื่อบริษัทขนส่งแห่งนั้นได้
สัมปทานก็พยายามกลั่นแกล้งผู้ขับรถสองแถว เช่นขับรถตัดหน้าเพื่อให้สองแถวชนท้ายรถ ฯลฯ และ
เมื่อเกิดกรณีพิพาทขึ้น เจ้าหน้าที่ผู้เกี่ยวข้องก็มักถูกอิทธิพลต่าง ๆ ตัดสินให้ฝ่ายบริษัทเป็นผู้ชนะและ
ได้เปรียบเสมอ จนที่สุดผู้ถูกกดขี่ต้องรวมตัวกันขึ้นต่อสู้ จนได้ชัยชนะสามารถประกอบอาชีพเดิม
ต่อไปได้

ตัวอย่างที่สองเป็นกรณีพิพาทแย่งที่ดินระหว่างกำนันกับลูกบ้านในจังหวัดแพร่ เมื่อเกิดเรื่อง
ขึ้น ฝ่ายกำนันซึ่งมีความสัมพันธ์กับฝ่ายปกครองในรูปของระบบอุปถัมภ์ ก็ยอมเป็นผู้ชนะ

ตัวอย่างที่สาม เป็นการขู่ครีตประชาชนผู้โดยสารรถโดยสารในภาคอีสาน เหตุการณ์
เกิดขึ้นเมื่อ ๔-๕ ปีมาแล้วในบริษัทขนส่ง ซึ่งประกอบด้วยรถร่วมของเอกชน มีรถสายนครพนม-
กรุงเทพฯ อยู่จำนวนหนึ่ง ได้เริ่มนำเอาเครื่องปรับอากาศมาใช้ และปรับปรุงระบบที่นั่งภายในตัวรถ
ปรากฏว่าผู้โดยสารนิยมมาก เพราะได้รับความสบายกว่ารถอื่น ๆ และไม่มีการรับผู้โดยสารเกิน
จำนวนที่นั่งทำให้ผู้โดยสารส่วนใหญ่พยายามไม่ขึ้นรถธรรมดา อันเป็นผลให้รายได้ของรถธรรมดา
ตกต่ำ ในที่สุดเจ้าของรถโดยสารที่ติดเครื่องปรับอากาศต้องถอดเครื่องปรับอากาศออกเพราะถูกขู่ว่าจะ
วางระเบิดและยางรถถูกวางตะปูเป็นประจำ ผลก็คือผู้โดยสารต้องกลับไปรับความลำบากในการ
เดินทางอยู่อีกนาน นอกจากนั้นยังมีตัวอย่างการห้ามผู้โดยสารขึ้นรถสายยาวจากจังหวัดทางอีสานเข้า
กรุงเทพฯ ที่สถานีขนส่งจังหวัดนครราชสีมา ผู้ห้ามก็คือคนรถของรถสายนครราชสีมา-กรุงเทพฯ
ทำให้ผู้โดยสารบางคนที่ต้องการเดินทางโดยรวดเร็วต้องเสียเวลาอีกนาน

ระบบอุปถัมภ์ยังมีผลให้บรรดาบุคคลต่าง ๆ ที่อยู่ในระบบต่างพากันใช้อิทธิพลของเจ้านาย
เหนือหัวไปขู่ครีตประชาชนอีกด้วย

ในประเทศด้อยพัฒนา นอกจากการใช้อำนาจเถื่อน และอาวุธแล้วยังมีการใช้อำนาจทาง
การเมืองเป็นเครื่องมือในการขู่ครีตประชาชน โดยวิธีการเข้าร่วมผลประโยชน์ทางการค้าของเอกชน
ในรูป “หุ้นลม” หรือเข้าทำการค้าเสียเอง ซึ่งตัวอย่างยอมเป็นที่ประจักษ์อยู่ทั่วไปแล้ว เช่นกรณี
ที่บรรดานักการเมือง นายทหารมีหุ้นอยู่ในบริษัทต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นธนาคาร โรงงานหรือห้างร้าน
ต่าง ๆ (ดูเอกสารประกอบนิทรรศการเรื่อง รากเหง้าการผูกขาด ของกลุ่มเศรษฐกิจธรรม ม.ธ.)

นอกจากนี้ยังมีการขู่ว่าจะต่างประเทศในรูปแบบของจักรวรรดินิยมทางเศรษฐกิจอีกด้วย ซึ่งไม่จำเป็นต้องยกตัวอย่างกันในที่นี้ แต่มีการขู่ว่าบางอย่าง ที่มองดูผิวเผินอาจจะมองไม่เห็น เช่น การที่ประเทศไทยขยายเนื้อที่เพาะปลูกมันสำปะหลังเพราะราคาส่งออกไปสู่ญี่ปุ่นและเยอรมันสูงมาก การขู่ว่าในลักษณะนั้นนอกจากทางด้านราคาแล้ว ยังเป็นการขู่ว่าทางทรัพยากรด้วย เพราะมันสำปะหลังเป็นพืชที่จะทำให้ดินจืดอย่างชนิดที่ไม่อาจนำมาปลูกพืชอื่น ๆ ได้ ฉะนั้นการขยายเนื้อที่เพาะปลูกมันอาจเป็นการบังคับให้ไทยต้องมาเปิดเพื่อเอาเข้าทองคำก็ได้

๖. สรุป

เราอาจสรุปได้จากทฤษฎีของมาร์คส์และนักเศรษฐศาสตร์ทุนนิยมว่า การขู่ว่าคือการเบียดเบียนรายได้ส่วนหนึ่งไปจากคนงานเพราะมีชนชั้นหนึ่งควบคุมเครื่องมือการผลิตและอำนาจตัดสินใจในการผลิตไว้เพียงกลุ่มเดียว^{๓๔}

ในโลกปัจจุบันการขู่ว่ายังมีอยู่ในทุกประเทศและทุกระบบเศรษฐกิจ จะต่างกันก็เพียงแต่ความรุนแรงในการขู่ว่า เพราะยังไม่มีสังคมใด บรรลุถึงระบบคอมมิวนิสต์สมบูรณ์ ในประเทศสังคมนิยมต่าง ๆ แม้ว่าเครื่องมือในการผลิตจะเป็นของรัฐ แต่เนื่องจากกลุ่มชนชั้นปกครองมีอำนาจทางการเมืองในการควบคุมเครื่องมือการผลิตและมีอำนาจในการตัดสินใจดำเนินการผลิตเพราะระบบการเมืองพรรคเดียว ทำให้กลุ่มชนเหล่านี้ได้รับผลตอบแทนสูงกว่าคนงานมาก โดยเฉพาะบรรดาผู้นำในระดับสูง ซึ่งถือว่าเป็นผู้ขู่ขู่คนงานทั่วไป แต่จากหลักฐานที่ฝ่ายตะวันตกพอหาได้ก็ยืนยันได้ว่าปริมาณการขูว่ายังมี ไม่มากนักเมื่อเทียบกับประเทศทุนนิยมและบางทีถ้าคิดคำนวณจำนวนเงินที่บรรดาชนชั้นกรรมกร ถูกขู่ขู่อาจจะมีจำนวนแค่รายได้ของชนชั้นปกครองเพียงไม่กี่คนที่อยู่ในตำแหน่งทางการเมืองสูง ๆ

สำหรับประเทศทุนนิยมไม่ว่าจะเป็นทุนนิยมที่พัฒนาแล้ว หรือกำลังพัฒนา หรือด้อยพัฒนา ซึ่งมีระบบเศรษฐกิจที่ปัจจัยการผลิตเป็นของตนเองชน ปราชญ์หลักฐานอย่างแน่ชัดว่ามีการขูว่าอย่างมหาศาลทั้งนี้เพราะการกระจายรายได้อยู่ในลักษณะที่ไม่เท่าเทียมกันอย่างยิ่ง นอกจากนั้นรายได้ส่วนใหญ่ของผู้มีมั่งคั่งจะมาจากการเป็นเจ้าของเครื่องมือในการผลิต เช่นรายได้ในรูปแบบของกำไรจาก

๓๔. ฉะนั้นเราอาจตีความหมายของคำ “สังคมนิยม” ว่าเป็นสังคมที่เครื่องมือการผลิต (และอำนาจตัดสินใจในการผลิต) เป็นของรัฐและรายได้ทั้งหมดเกิดจากแรงงานเพียงอย่างเดียว เพราะเป้าหมายสำคัญของสังคมนิยมคือการกำจัดชนชั้นและการขู่ขู่ กู Sherman, อ้างแล้ว บทที่ ๑๕

การประกอบการตอกเบี้ยจากเงินทุน ค่าเช่าจากที่ดินแต่สำหรับบรรดาชนชั้นผู้มั่งมีในประเทศทุนนิยมนี้ยังมีรายได้มหาศาลจากแหล่งสำคัญอีกหลายแหล่ง เช่นรายได้จากการประกอบการที่ถูกกฎหมายแต่ได้มาโดยวิธีหลักเลียงกฎหมายและรายได้จากการประกอบการที่ผิดกฎหมาย แหล่งรายได้ประเภทหลังนี้นับเป็นแหล่งสำคัญที่สุดซึ่งไม่ปรากฏอยู่ในสถิติของรัฐบาล รายได้ดังกล่าวเป็นการขูดรีดมาโดยการใช้อิทธิพลและอำนาจต่าง ๆ โดยเฉพาะในประเทศไทยนี้รายได้ดังกล่าวเกิดขึ้นได้ก็โดยอาศัยระบบอุปถัมภ์

ปัญหาสุดท้ายก็คือ ทั้ง ๆ ที่การกระจายรายได้ในประเทศทุนนิยม อยู่ในลักษณะที่ไม่เท่าเทียมกัน แต่ทำไมนักวิชาการจำนวนมากในประเทศทุนนิยมจึงไม่สนใจที่จะศึกษา นักเศรษฐศาสตร์มีทฤษฎีต่าง ๆ มากมายที่เกี่ยวกับการพัฒนาเศรษฐกิจ แต่ทฤษฎีการกระจายรายได้เป็นทฤษฎีที่หละหลวม และมีผู้ศึกษาน้อยที่สุด (ยกเว้นนักเศรษฐศาสตร์ทางตะวันออก ซึ่งเพิ่งจะเริ่มสนใจปัญหาดังกล่าวเมื่อเร็ว ๆ นี้เอง)

คำตอบก็คือในทฤษฎีเศรษฐศาสตร์ทั้งของมาร์กซ์และฝ่ายทุนนิยม ต่างฝ่ายต่างก็เห็นพ้องกันในเรื่องการกำหนดค่าจ้างว่า กำหนดขึ้นมาอย่างไร ถึงแม้ว่า ทั้งสองฝ่ายจะตกลงกันไม่ได้เลยว่าปัจจัยอะไรเป็นปัจจัยที่สำคัญที่สุดในการกำหนดอัตราค่าจ้างเพราะมาร์กซ์เน้นในด้านการงาน ในขณะที่ฝ่ายตะวันตกกลับเน้นในเรื่องค่านิยมและชีพพลาย แต่พอมาถึงเรื่องเกี่ยวกับการเหตุผลที่ว่าค่าจ้างควรจะเป็นเท่าไร ถ้าไรควรจะมีมากน้อยเพียงใด นักเศรษฐศาสตร์ทั้งสองฝ่ายกลับแตกแยกกันโดยเด็ดขาด

ตามความเชื่อของฝ่ายทุนนิยมทั้งทางการเมืองและจริยธรรม ถ้าไรเป็นเรื่องจำเป็นจะต้องมี เพราะถ้าไม่มีกำไรสำหรับนายทุน การลงทุนย่อมขาดประสิทธิภาพ และนายทุนไม่มีแรงจูงใจจะลงทุน นอกจากนี้ ถ้าไรยังเป็นผลตอบแทนแก่นายทุนผู้ยอมเสี่ยงต่อการบริโภคในวันเพื่อรอเก็บเกี่ยวผลในวันหน้า

แต่ในความเห็นของนักเศรษฐศาสตร์หัวก้าวหน้ากลับเห็นว่า ถ้าไรไม่ใช่รายได้อันยุติธรรมที่นายทุนควรจะได้ไป เพราะนายทุนเพียงแต่เป็นเจ้าของทุนโดยมิได้ลงมือทำอะไรเป็นชิ้นเป็นอันเลย นายทุนคอยแต่จะใช้เงินทุนที่ตนผูกขาดอยู่มานขูดรีดหยาดเหงื่อของแรงงานในรูปของกำไร ฉะนั้นสำหรับผู้ที่สนับสนุนความเห็นฝ่ายนี้ เชื่อว่าถ้าไรไม่ว่าจะเป็นกำไรประเภทใดก็ตาม ล้วนแต่เป็นสิ่งเลวร้ายอันก่อให้เกิดไม่เพียงแต่ปัญหาความไม่เท่าเทียมและไม่ยุติธรรมในด้านการกระจายรายได้

ได้ แต่ยังไม่ก่อให้เกิดปัญหาการว่างงาน เศรษฐกิจตกต่ำ ปัญหาสิ่งแวดล้อม ปัญหาการเหยียดหยาม
มนุษยชาติ และเผด็จการทางทหาร

เราอาจสรุปได้ว่าที่ความเห็นของทั้งสองฝ่ายแตกต่างกันโดยสิ้นเชิงนั้นเพียงแต่เกิดจากการ
เน้นความจริงที่เป็นเรื่องเดียวกันจากคนละมุม เพราะทุก ๆ คนต่างก็จะสนใจแต่ประเด็นต่าง ๆ ที่ตน
มีข้อสรุปอยู่ในใจแล้วบุคคลทุกคนย่อมเลือกทฤษฎีที่สอดคล้องกับผลประโยชน์ของตน แม้กระทั่งนัก
เศรษฐศาสตร์ซึ่งอ้างตัวว่าตัวเองมองปัญหาแต่ในแง่วัตถุวิสัยก็จะแสดงออกซึ่งธาตุแท้แห่งจุดยืนของตน
เมื่อหัวโขนที่สวมไว้ถูกกระชากออกมาในที่สด

นิพนธ์ พัวพงศกร

คณะเศรษฐศาสตร์ ธรรมศาสตร์

วารสารธรรมศาสตร์

ขอแนะนำ

จุลสารโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์

ธเนศ อาภรณ์สุวรรณ

บรรณาธิการ

ทรงยศ แววหงษ์

รวบรวมบทความและหนังสือทางด้านสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์เกี่ยวกับเมืองไทย กำหนด
เวลาตลาดปีละ ๔ ฉบับ